

Buletin

Jamadilakhir 1447H/Disember 2025

ACIS

Raja-Raja Melayu Benteng Agama dan Institusi Fatwa di Malaysia

eISSN 2600-8289

9 77 2600 828001

Raja-Raja Melayu Benteng Agama dan Institusi Fatwa di Malaysia

Oleh:

Dr. Hj. Mohd Kamel bin Mat Salleh

Pensyarah Kanan Akademi Pengajian Islam Kontemporari (ACIS), UiTM Cawangan Negeri Sembilan, Kampus Seremban.

Sebelum kedatangan penjajah Inggeris ke Tanah Melayu, kedudukan Sultan dan Raja-Raja Melayu sebagai pengawal institusi agama dan fatwa adalah satu fakta yang tidak boleh dipertikai. Jawatan penasihat agama atau penasihat sultan telah lama diwujudkan bagi menasihati Raja-raja Melayu dalam hal membabitkan undang-undang Islam atau undang-undang syarak. Institusi Raja yang bertanggungjawab dalam urusan agama Islam telah menubuhkan pelbagai jawatan pelaksana untuk membantu sultan melaksanakan undang-undang Islam, seperti mufti, kadi, imam, khatib, Shaykh al-Islam, Shaykh al-Ulama', dan Qadi Malik al-Adil.

Semua jawatan yang diwujudkan ini berkait antara satu sama lain dalam pelaksanaan Syariah yang melibatkan tugas-tugas menguatkuasakan hukum syarak, memberikan kefahaman terhadap hukum Islam, mengeluarkan fatwa, menjalankan tugas-tugas keadilan, mengetuai upacara rasmi negara dan menangani pelbagai persoalan yang berlaku dalam negeri.

Walaupun berlakunya penjajahan oleh pihak British sehinggalah ke tarikh kemerdekaan Tanah Melayu, peranan penasihat agama ini tidak pernah diketepikan, lantaran antara kuasa Raja-Raja Melayu ialah menjaga agama. Pembentukan Perlembagaan itu sendiri menjelaskan kepentingan dan kedudukan Islam sebagai agama bagi Persekutuan.

Perlembagaan Persekutuan telah menyediakan peruntukan mengenai kedudukan Islam seperti dalam Perkara 3, 11, 12(2) dan 150(6A). Peruntukan-peruntukan ini boleh mendatangkan kesan sama ada secara langsung atau sebaliknya terhadap pelaksanaan Islam.

Dalam Jadual Keempat Perkara 37 Perlembagaan Persekutuan ada memperuntukan berkenaan dengan sumpah Yang di-Pertuan Agong semasa hari pertabalannya untuk menjaga dan mempertahankan kedaulatan agama. Antara lain baginda melafazkan: "...dan lagi Kami berikrar mengaku dengan sesungguhnya dan dengan sebenarnya memelihara pada setiap masa Agama Islam dan berdiri tetap di atas pemerintahan yang adil dan aman di dalam negeri..."

Peruntukan ini boleh membawa maksud dan tafsiran menjaga, memelihara dan melindungi institusi Islam. Ia menunjukkan bahawa baginda mempunyai peranan dan tanggung jawab memastikan kedudukan Islam dipelihara dan tidak tercemar. Ia memberi maksud juga bahawa institusi agama sememangnya dilindungi oleh Yang di-Pertuan Agong dan Raja-Raja Melayu. Kewujudan institusi

fatwa sendiri sebagai contoh adalah untuk menasihati Yang di-Pertuan Agong dan Raja-Raja Melayu berkaitan agama Islam. Ini satu pengisytiharan jelas Yang di-Pertuan Agong dalam menggalas tanggungjawabnya mempertahankan dan memartabatkan Islam sebagai Agama Persekutuan. Jelas daripada pengakuan ini Yang di-Pertuan Agong adalah benteng menjaga institusi agama termasuk fatwa dari diganggu gugat anasir yang boleh menjatuhkannya.

Perkara 38 Perlembagaan juga terdapat peruntukan berkaitan penubuhan Majlis Raja-Raja antara lain tugas-tugasnya ialah: (b) mempersetujui atau tidak mempersetujui supaya apa-apa perbuatan, amalan atau upacara ugama meliputi seluruh Persekutuan; dan (c) mempersetujui atau tidak mempersetujui apa-apa undang-undang dan membuat atau memberi nasihat mengenai apa-apa perlantikan, yang menurut Perlembagaan ini, memerlukan persetujuan Majlis Raja-Raja atau yang dikehendaki dibuat oleh atau selepas berunding dengan Majlis Raja-Raja.

Apakah perkaitan di antara Majlis Raja-Raja dengan institusi fatwa sebagai satu badan yang berpelembagaan dan dilindungi undang-undang? Pada 17 Oktober 1968, Persidangan Majlis Raja-Raja Malaysia Kali ke 81 telah bersetuju bahawa satu badan penyelaras urusan berkaitan hal ehwal Islam di Malaysia perlu diwujudkan. Ini membawa kepada tertubuhnya secara rasmi Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia (MKI) pada 1 Julai 1969.

Tugas-tugas MKI ialah :

1. Membincang, menimbang dan menguruskan apa-apa perkara yang dirujuk kepada Majlis oleh Majlis Raja-Raja, mana-mana Kerajaan Negeri atau majlis Ugama Islam Negeri atau seseorang ahli Majlis, dengan tujuan hendak memberi nasihat atau pengesyoran;
2. Memberi nasihat kepada Majlis Raja-Raja, Kerajaan Negeri dan Majlis Ugama Islam Negeri atas apa-apa perkara berkenaan dengan perundangan atau pentadbiran Ugama Islam dan pelajaran Ugama Islam, dengan tujuan hendak memperbaiki, menyamakan atau menggalak persamaan undang-undang atau pentadbiran.

Peruntukan berkaitan Majlis Raja-Raja ini memberi maksud dan pengiktirafan bahawa kedudukan, hak, keistimewaan, kedaulatan dan kuasa-kuasa lain tidak boleh menandingi kedudukan Raja sebagai ketua agama Islam bagi negeri masing-masing. Serentak dengan itu, urusetia kepada Majlis telah diwujudkan, bermula sebagai Bahagian Ugama, Jabatan Perdana Menteri sehingga dikenali sekarang sebagai Jabatan Kemajuan Islam Malaysia. Perkaitan rapat di antara institusi fatwa, MKI dan Majlis Raja-Raja dapat diperhalus melalui Peraturan 11 MKI yang memberi kuasa kepada MKI bagi penubuhan Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia

(Jawatankuasa Fatwa MKI). Inilah punca kuasa yang menjadikan fatwa, mufti dan institusinya adalah berperlembagaan dan sah di sisi undang-undang negara.

Berdasarkan semua peruntukan Perlembagaan seperti yang telah dinyatakan di atas, Jawatankuasa Fatwa sama ada di peringkat Kebangsaan mahupun Negeri ditubuhkan bertujuan untuk memberi pemahaman hukum syarak yang tepat kepada masyarakat. Bermula dari kewujudannya dalam bentuk yang formal di negeri Tanah Melayu sebelum kedatangan British, diperkemaskan kemudiannya dari semasa ke semasa sehingga sekarang dengan beberapa penambahbaikan bagi memastikan fatwa dan institusinya tetap relevan dan berautoriti serta diterima sebagai sumber hukum yang mampu menyelesaikan pelbagai permasalahan umat Islam. Ini menguatkan fakta bahawa institusi fatwa dan mufti adalah rujukan tertinggi dalam menyelesaikan pertikaian tentang sesuatu hukum syarak. Jelas menunjukkan bahawa fatwa mempunyai kedudukan istimewa dalam Perlembagaan biarpun tidak dinyatakan secara jelas perkataannya di mana-mana peruntukan. Pandangan ini adalah satu hujah konkrit bagi menolak pihak yang mungkin mendakwa dan beranggapan bahawa institusi fatwa tidak berperlembagaan dan tidak mempunyai kuasa undang-undang.

Dalam konteks konsep dan penggunaan fatwa di Malaysia, ia merujuk kepada undang-undang yang terpakai melalui Akta, Enakmen dan Ordinan Pentadbiran Undang-Undang Islam Negeri-Negeri. Istilah fatwa merujuk kepada keputusan hukum yang diwartakan setelah melalui beberapa prosedur yang ketat dan bermula dari aktiviti penyelidikan oleh Jawatankuasa Syariah Negeri yang akan mengarang kertas kerja berkaitan fatwa yang mahu dikeluarkan. Setelah isu tersebut dibincangkan dan dipersetujui di peringkat Jawatankuasa Syariah untuk dikeluarkan sebagai fatwa, Urusetia Jawatankuasa akan mengarang sighth atau teks fatwa untuk dibentangkan di hadapan Penasihat Undang-Undang Negeri. Seterusnya, ia mesti mendapat kelulusan dan pengesahan Ahli Mesyuarat Negeri dan Penasihat Undang-Undang. Sultan atau Raja Negeri mesti memberi perkenan untuk diwartakan dalam warta kerajaan. Fatwa yang diwartakan akan menjadi undang-undang, mengikat orang-orang Islam dalam negeri yang mewartakannya dan berkuatkuasa dalam negeri tersebut. Sebarang tindakan yang bertentangan dengan fatwa tersebut boleh dikenakan tindakan perundangan atas kesalahan melanggar fatwa.

Secara umumnya, prosedur atau tatacara pengeluaran fatwa yang dianggap sebagai fatwa rasmi dan diwartakan ini dilihat sama dan selaras bagi semua Negeri di Malaysia yang menetapkan bahawa fatwa yang hendak dikeluarkan itu mestilah :

1. Atas titah Yang di-Pertuan Agong / Duli Yang Maha Mulia Sultan;
2. Kehendak sendiri mufti dan Jawatankuasa Fatwa Negeri;
3. Permintaan mana-mana orang yang dibuat secara bertulis kepada Mufti atau Jawatankuasa Fatwa Negeri;
4. Diputuskan secara jamaie oleh Jawatankuasa Fatwa Negeri untuk difatwa dan diwartakan;
5. Pemakluman kepada Majlis Agama Islam Negeri keputusan fatwa yang dipersetujui;
6. Urusetia Jawatankuasa Fatwa mengarang teks atau sighth fatwa untuk disemak dan disahkan oleh Pejabat Penasihat Undang-Undang Negeri;

7. Diperkenan oleh Yang di-Pertuan Agong / Duli Yang Maha Mulia Sultan / Majlis Agama Islam Negeri untuk fatwa itu diwartakan;
8. Disiarkan dalam Warta Negeri untuk menjadi fatwa yang muktamad;
9. Hebahan awam fatwa yang diwartakan (Akta, Enakmen, Ordinan Pentadbiran Agama Islam Negeri-Negeri seluruh Malaysia).

Secara keseluruhannya, Raja-Raja Melayu merupakan institusi pelindung agama, hukum dan fatwa yang memastikan kesucian Islam terus terpelihara dalam sistem kenegaraan Malaysia. Mereka berfungsi sebagai payung kedaulatan Islam, menjamin keharmonian antara agama serta kestabilan politik dan sosial negara. Dari sudut kenegaraan dan kestabilan sosial, Raja-Raja Melayu menjadi payung kedaulatan Islam yang menjamin kesinambungan identiti dan nilai Islam dalam pentadbiran negara. Dalam masa yang sama, mereka juga berperanan memastikan keharmonian antara penganut pelbagai agama melalui pendekatan kepimpinan berteraskan keadilan, toleransi dan kebijaksanaan. Kedudukan Raja sebagai simbol perpaduan rakyat menjadikan institusi ini tonggak kestabilan politik dan sosial yang mengekalkan keharmonian antara agama serta memelihara keamanan negara.

Oleh itu, dapat disimpulkan bahawa Raja-Raja Melayu bukan sahaja pelindung kepada kesucian agama Islam, malah menjadi institusi pengimbang antara hukum, fatwa dan realiti masyarakat moden. Peranan ini menjadikan mereka sebagai benteng utama dalam memastikan Islam terus terpelihara sebagai agama Persekutuan dan panduan dalam pembangunan negara bangsa Malaysia.

SERAMBI WAHYU

Mengajar Al-Quran Sebaik-Baik Pekerjaan

Kata Imam al-Qurtubi:

قال العلماء: تعليم القرآن أفضل الأعمال؛ لأن فيه إعانة على الدين، فهو كتلقين الكافر الشهادة يُسَلِّم.

"Berkata ulama: Mengajar al-Quran itu sebaik-baik pekerjaan, kerana dengan mengajar al-Quran, seseorang itu telah menolong agamanya, seperti orang yang mengajar orang kafir kalimah syahadah untuk memeluk Islam".

-Dr. Redha-